

Mădălina IACOB este lector universitar în cadrul Facultății de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării, departamentul de Științe Politice, Universitatea de Vest din Timișoara. Începând cu anul 2017, autoarea predă seminare și cursuri la nivel de licență precum: Diplomație și protocol, Instituții Politice, Despre bunele maniere în contemporaneitate, Geostrategie și geopolitică. În anul 2019, în urma susținerii lucrării „Muzeul de nișă. Practici simbolice și contexte culturale”, a primit titlul de doctor în Antropologie-Filologie cu *distincția magna cum laude*. A participat la conferințe din diferite domenii: relații politice, antropologie, diplomație, focusându-se pe diplomație externă culturală.

Mădălina Iacob, *Diplomația culturală ca element soft power. Studiu de caz: Festivalul Internațional „George Enescu”*

© 2023 Institutul European, pentru prezenta ediție

INSTITUTUL EUROPEAN

Iași, str. Bălușescu nr. 2, O P 6, CP 1309

euroedit@hotmail.com; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IACOB, MĂDĂLINA

Diplomația culturală ca element soft power: studiu de caz - Festivalul Internațional „George Enescu” / Mădălina Iacob. - Iași: Institutul European, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-24-0354-6

008

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.

PRINTED IN ROMANIA

Mădălina Iacob

Diplomația culturală ca element *soft power*
Studiu de caz: Festivalul Internațional „George Enescu”

INSTITUTUL EUROPEAN
2023

Cuprins**O pledoarie pentru cultură / 9****Capitolul I. Diplomație / 15**

I.1. Relații internaționale și identitate / 15

I.1.a. Relații internaționale / 15

I.1.b. Identitate / 17

I.1.c. Identitate culturală / 24

I.2. Diplomație – începuturi, parcurs istoric, parcurs
internațional / 26I.3. Dimensiunea soft a diplomației: o privire asupra problemei
elitei culturale / 30**Capitolul II. Diplomație externă / 45**

II.1. Diplomație – relații bilaterale și multilaterale / 45

II.2. Misiunile diplomatice / 47

Capitolul III. Diplomație și patrimoniu / 59

III.1. Ce este patrimoniu? / 60

III.2. Diplomație și patrimoniu – o altă metodă decât cea a
războiului / 65

III.3. Relații culturale de durată / 72

Capitolul IV. Studiu de caz: Festivalul Internațional**„George Enescu” / 77****Concluzii / 99****Bibliografie / 103****Anexe / 109**

*Capitolul I***Diplomație****I.1. Relații internaționale și identitate***I.1.a. Relații internaționale*

Diplomația s-a născut încă din Antichitate, după cum vom vedea în rândurile de mai jos, fiind un mijloc pașnic, folosit pentru o bună cooperare între două state etatice sau mai multe.

Diplomația prinde cu adevărat forțe extrem de importante și recunoscute pe plan mondial odată cu sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, datorită dorinței statelor europene de a evita ca un astfel de conflict armat să mai aibă loc. Scena politică este locul în care diplomația se poate desfășura prin intermediul relațiilor internaționale. Acestea, ca și teorie, s-au dezvoltat odată cu secolul XX, „din dorința de a atinge un grad de predictibilitate și o putere de explicare similare celor ale științelor exacte”¹. În cadrul relațiilor internaționale, rapiditatea cu care anumite evenimente se petrec a necesitat o teoretizare a relațiilor internaționale, tocmai pentru a putea explica fie tranziția de putere, fie comunitățile politice în dezvoltare sau sistemul economic internațional. În cadrul relațiilor interna-

¹ Daniel Biró, *Relații Internaționale Contemporane*, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 19.

ționale se încadrează și relațiile de tip diplomatic, relații care au „caracter de continuitate”², adică prin acesta înțelegem că, indiferent de tratatele în vigoare, relațiile diplomatice se bazează pe o relație continuă cu alte state, vizând și partea „soft” a puterii. Alte tipuri de relații internaționale ar fi relațiile externe sau relațiile sociale. Așadar, în cadrul relațiilor internaționale, pe lângă diplomație, care este esențială, diferitele tipuri de relații ajută statele să creeze o legătură cu state terțe, tocmai datorită faptului că s-a înțeles importanța unei legături puternice. În condițiile în care absolut toate statele membre ale Uniunii Europene doresc să nu se mai repete niciodată istoria celor două războaie mondiale, încercarea acestora de a stabili relații fie economice, fie politice, fie sociale sau culturale reprezintă nu numai parte din politica națională a fiecărui stat, dar și a celei internaționale, iar arena internațională este *a priori* definită prin sistemul relațiilor internaționale.

Observăm faptul că studierea diplomației în spațiul european devine cu atât mai interesantă, cu cât, practic, se studiază modul în care „interacționează entități politice suverane”³. Fiecare țară, în funcție de interesul pe care îl are, își poate schimba preferințele în vederea unei bune cooperări transnaționale. În acest domeniu vast, specificitatea fiecărei țări este pusă în evidență, arătându-ne că în Uniunea Europeană, diversitatea joacă un rol cheie deoarece „atât globalizarea, cât și regionalizarea sunt procese complexe de schimbare socială care implică restructurări, reconfigurări...inclusiv în cel al mentali-

² Petre Rusu, *Dicționar de terminologie uzuală diplomatică și de drept internațional*, Editura Cartea Universitară, București, 2004, p. 188

³ *Idem*, p. 41

tăților și comportamentului”⁴. Exemple de schimbări există atât în istoria României, cât și în cea a Europei. Ceea ce ne interesează în acest caz este modul în care reușește diplomația, prin intermediul culturii, să creeze niște legături puternice cu alte state.

1.1.b. Identitate

Înainte de a defini termenii cu care vom lucra în această lucrare, considerăm că este de bun augur să menționăm faptul că tot ceea ce ne apropie, ceea ce ne diferențiază este *identitatea* statelor, a actorilor politici, în general. Identitatea fiecărui stat este un mijloc de a explica modul în care are loc o interacțiune la nivel mondial. Pentru a dezvolta în linii mari subiectul unei identități regionale și europene, să ne îndreptăm atenția către ceea ce Charles Taylor spunea în articolul său *Politica Recunoașterii*⁵: „Luați în considerare ce înțelegem prin identitate. Este vorba de cine suntem, de unde venim. Ca atare, identitatea este fundalul pe care se reliefează și capătă sens gusturile, dorințele, opiniile și aspirațiile noastre”. Traducându-se la nivel politic, identitatea este baza cu care operează întreaga structură statală, prin filtrul ei acțiunile și deciziile sunt luate. Desigur, când ne raportăm la teoria geopoliticii, statele acționează conform poziției geografice, capitalului natural, economic și nu în ultimul rând, cultural. Așadar în cadrul teoriilor relațiilor internaționale, identitatea ocupă un loc de sine stătător. Acest lucru se poate datora și faptului că nu

⁴ Paul Dobrescu, *Geopolica*, editura Comunicare.ro, București, 2003, p. 154

⁵ Charles Taylor, *Politica recunoașterii*, în revista *Secolul XX*, *Europele din Europa*, nr. 1-3/2000, p. 8.

considerăm că vom putea înțelege cu adevărat magnitudinea unui stat în plan geopolitic dacă nu vom înțelege și puterea identității aceluia stat.

Afirmația lui Charles Taylor despre termenul de „identitate” este importantă și pentru că termenul capătă o utilitate mai mare în planul internațional. Vorbim despre acest concept raportându-ne la o idee ce caracterizează un grup. Identitatea capătă sensul de a înțelege cine suntem ca fundament al ființei umane, iar mai departe, ca societate, respectiv stat. Totuși, de ce există această nevoie de identitate într-un sens larg? Apoi, necesitatea ca aceasta să capete rezonanțe personale: identitate națională, europeană, bănațeană etc.? De ce are nevoie omul să se identifice cu ceva? De ce identitatea este în legătură directă cu dorințele, opiniile sau aspirațiile noastre? Pentru a încerca să răspundem la aceste întrebări, propunem să revenim într-un plan mai apropiat de studiul nostru, cel european. Mircea Cărtărescu afirma că „a fi european înseamnă, pentru mine, nu a fi bun (mai bun decât alții), ci a fi complex, a fi un personaj complicat, plin de contradicții interne, dar în stare să le recunoască și să le concilieze”⁶. Din punctul nostru de vedere, ceea ce afirmă Cărtărescu este esențial pentru orice cetățean al Uniunii Europene, asta și pentru că întregul proiect al unei Europe unite gândit de Robert Schuman acum mai bine de patru decenii a suferit o transformare enormă. A studia Europa și totodată identitatea nu înseamnă a studia numai politica, sociologia, psihologia sau alte domenii ce țin de latura

⁶ Mircea Cărtărescu, *Europa are forma creierului meu*, în Observator Cultural. Articolul poate fi accesat la pagina: http://www.observatorcultural.ro/Europa-are-forma-creierului-meu*articleID_7412-articles_details.html, accesat la data de 30.01.2021

umanistă a aspectelor, ci însumează un studiu amănunțit asupra identității, raselor sau genului. Există multe tipuri de identități, dintre care amintim: identitate națională (folclorul), identitate culturală (un ansamblu de credințe, obiceiuri și tradiții) sau chiar o identitate postmodernă (implică o continuă schimbare în toate domeniile). În esență, ideea Uniunii Europene nu a început ca o uniune identitară ci una economică. Atitudinea vizavi de identitatea europeană a venit ca o urmare naturală, normală a diferitelor state care s-au alăturat Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului. Vorbim într-un plan secund despre o identitate gândită în diversitate.

Din *Dicționarul gândirii sociologice* aflăm faptul că identitatea provine din latinescul *idem*, care înseamnă *același* și enunță la modul general „capacitatea unui individ sau a unui grup de a se autorecunoaște și a fi recunoscut de către ceilalți”⁷, ceea ce ne determină să afirmăm că este o acțiune pe care o realizează omul, atât intrinsec, cât și când vine vorba de grup. Așadar, acest lucru se formează în timp, este un *proces* care poate avea o durată nedeterminată, întrucât autocunoașterea poate dura și toată viața. De exemplu, există momente-cheie ce pot face un individ să realizeze mai multe despre el, de câte este capabil și cum reacționează în situații excepționale care uneori schimbă traiectoria vieții; aici ne gândim la momente-cheie cum ar fi: nașterea unui copil, nunta, pierderea unei persoane dragi etc. Această identitate, în viziunea unor sociologi, este „un proces lent și gradual de socializare primar și secundar”⁸.

⁷ Massimo Borlandi et alt., *Dicționar al gândirii sociologice*, Editura Polirom, 2009, p. 357.

⁸ *Idem*, p. 358.

După Revoluția din 1989, când sistemul socialist s-a prăbușit în majoritatea țărilor aflate sub protectorat sovietic, naționalismul a avut un avânt mediatic, cu ecouri foarte puternice în societate. Despre identitatea națională și cea europeană se vorbește cel mai des. Societatea a cunoscut, de-a lungul existenței sale, diferite tipuri de popoare, care au făcut cunoscută identitatea lor fie pe plan național, fie internațional. Ceea ce unește un popor este o conștiință națională comună, aceasta trebuind să fie, practic, o formă de solidaritate umană. Există mai multe tipuri de solidarități umane, atât intrinseci, cât și extrinseci, ca de exemplu: solidaritatea familiei, a comunității, cea confesională și, în final, cea națională. Problematika identității se înscrie într-un context determinat de factori economici, sociali și politici. La mijlocul secolului al XIX-lea, elitele au jucat un rol foarte important în definirea identității naționale și joacă în continuare.

Anthony D. Smith susține că ideea unei identități datează încă din Imperiul Roman. Identitatea unui popor apare în momentul în care există interese care nu mai pot fi trecute cu vederea; „Collective cultural identity”, cum o numește Smith, înseamnă a crede într-un destin comun. Acest destin comun este alcătuit din continuitate și memorie. „Collective cultural identity” se poate regăsi la toate nivelurile sociale, însă nu poate exista fără membrii unei comunități, care trebuie să fie de acord să împărtășească memoriile sale și altora care fac parte din ea⁹. Însă, odată cu urbanizarea, se dezvoltă căile de comunicație ale

⁹ Anthony D. Smith, *National identity and the idea of European unity*, pp. 55-58. Articolul poate fi consultat la pagina: <https://academic.oup.com/ia/articleabstract/68/1/55/2471837?redirectedFrom=fulltext>, accesat la data de 15.12.2020.

unei societăți, adică „limba și orice număr de coduri auxiliare, cum ar fi alfabetele, sistemele de scriere, tipărire, calculare”¹⁰, fapt care va ajuta identitatea să fie definită și de acest lucru.

Identitatea individuală, sau mai bine spus personală (căci și aceasta există la un nivel intrinsec), depinde de situație, aceasta oscilând în ceea ce dictează societatea, respectiv naționalitatea, și ceea ce ai fost învățat, educat. Problema identității individuale este că, în fața celei colective, nu e la fel de persuasivă sau persistentă. Identitatea colectivă își găsește loc mai ales în cadrul spiritual – religia.

Identitatea europeană câștigă tot mai mult teren în fața celei naționale, lucru dovedit și de faptul că, adițional cetățeniei fiecărui stat membru, odată cu intrarea în Uniunea Europeană dobândim o a doua cetățenie – cea europeană. Deși, privind din perspectivă culturală, Uniunea Europeană încurajează orice formă autentică, originală de ritual, sărbătoare, îndeletnicire și chiar gastronomie, identitatea națională se pierde și se omogeneizează cu cea europeană, pentru că individul, în societate, nu mai este interesat să păstreze ceea ce deja deține, ci interesul pică pe viitor, dezvoltare, nu stagnare. Este foarte greu să construiești o identitate, dar este și mai greu să o menții vie, deoarece această menținere nu este de ajuns să o facă doar elita culturală/socială/politică, ci și oamenii de rând în colectivitățile lor: de la familie la comunitate, oraș, județ etc.

Preferințele noastre sunt direct proporționale cu identitatea fiecăruia, deoarece, după cum am putut observa, fie că se numește identitate națională, fie că se numește identitate

¹⁰ Mirela-Luminița Murgescu, *Identități colective și identitate națională. Percepții asupra identității în lumea medievală și modernă*, Editura Universității din București, 2000, p. 138.